

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

IWONA BURKACKA* | UNIwersYTET WARSZAWSKI

IWONA KAPROŃ-CHARZYŃSKA** | UNIwersYTET MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU

Metodologia synchronicznego słowotwórstwa strukturalistycznego – przeszłość w polskich badaniach słowotwórczych czy ich trwałe zaplecze?

Słowa kluczowe: strukturalizm, słowotwórstwo, pragmalingwistyka, logopedia, psycholingwistyka.

doi: <http://dx.doi.org/10.31286/JP.01002>

Od czasów pierwszego wydania *Morfologii*, stanowiącej drugi tom *Gramatyki współczesnego języka polskiego*, minęło już 38 lat. I choć ukazały się kolejne wydania, których szata graficzna mocno się zmieniła, w świadomości i nazewnictwie wielu badaczy wciąż funkcjonuje określenie „żółta morfologia”. Zawarte w niej (i kolejnych wydaniach) informacje z zakresu słowotwórstwa są nadal podstawą zajęć z gramatyki opisowej języka polskiego oraz tekstów naukowych dotyczących zjawisk słowotwórczych współczesnej polszczyzny i innych języków słowiańskich – publikacja ta bowiem funkcjonuje w badaniach slawistycznych (por. Kleszczowa 2012: 125) i jest traktowana jako klasyczny opis derywacji.

Celem naszego tekstu jest refleksja nad ewolucją polskich badań słowotwórczych w ostatnich dwóch dziesięcioleciach, które minęły od ukazania się trzeciego wydania *Morfologii* (1999). Niekiedy jednak konieczne było sięgnięcie nieco głębiej w historię – do czasów pierwszego wydania, czyli do roku 1984. „Żółta morfologia” kończy bowiem II etap rozwoju polskiego słowotwórstwa opisowego (por. Skarżyński 1999: 8–10), a kolejne wydania (1998, 1999) można uznać za podsumowanie osiągnięć polskiego synchronicznego słowotwórstwa opisowego XX wieku. Zdaniem Mirosława Skarżyńskiego (1999: 6–7):

W ostatecznym zaś rozrachunku tu [w warszawskim ośrodku – I. B., I. K.-Ch.] wypracowano zasadniczy zespół poglądów na słowotwórstwo opisowe i zaproponowano model opisu, który przyjął się w polskim językoznawstwie,

* i.burkacka@uw.edu.pl; ORCID: 0000-0002-8595-0173

** ikap@umk.pl; ORCID: 0000-0001-5798-2592

co wynikało zarówno z całościowego ujęcia zagadnień zaproponowanego w *Gramatyce współczesnego języka polskiego*, jak i uznania pracy za podręcznik akademicki, pierwszy¹ – w opinii M. Skarżyńskiego (1999: 9) – od 1923 roku, czyli od czasów *Gramatyki języka polskiego PAU*.

I choć jest dostępnych kilka cennych opracowań ukazujących dorobek naszego słownictwa synchronicznego² (Skarżyński 1999; Puzyńska 2007; Kleszczowa 2012; Waszakowa 2015; Jadacka 2020), do których też się odwołujemy, chcemy zaproponować nieco inne spojrzenie uwzględniające w opisie dwa obszary: dotyczący aparatu pojęciowego (poświęcony zagadnieniom teoretycznym) oraz prezentujący przykłady funkcjonowania metodologii słownictwa strukturalistycznego we współczesnych badaniach słownotwórczych i interdyscyplinarnych. W tych obszarach będziemy szukać odpowiedzi na postawione pytanie: Czy osiągnięcia metodologiczne słownictwa strukturalistycznego są nadal obecne, czy też są już przeszłością?

Ze względu na szczupłe ramy artykułu nasza refleksja jest ograniczona do wybranych zagadnień, a przywołane przykłady prac należy potraktować jako egzemplifikacje omawianych nurtów, a nie jako pełny wykaz publikacji z tego zakresu³. Z założenia (podobnie jak czyniła to Krystyna Kleszczowa) poza polem obserwacji pozostawiamy na ogół badania konfrontatywne i dialektologiczne, choć odwołujemy się do kilku prac, które sytuują omawiane zagadnienia na szerszym (Kurdyła 2011) lub porównawczym tle (Maldjieva 2009; Fijałkowska 2014, 2019). Należy też dodać, że odnosimy się zarówno do tych kierunków badań, które jawnie nawiązują do osiągnięć strukturalizmu (np. słownictwo gniazdowe), jak i tych odbiegających od jego założeń (np. słownictwo kognitywne).

Nasze rozważania wpisują się zatem w nurt refleksji słownotwórców dotyczącej rozwoju dyscypliny (por. Skarżyński 1999; Puzyńska 2007; Kleszczowa 2012; Pastuchowa 2015; Waszakowa 2015; Jadacka 2020).

1. Aparat pojęciowy (teoria)

Dorobek słownictwa strukturalistycznego to właściwie całościowy opis systemu słownotwórczego, obejmujący mechanizmy i środki słownotwórcze oraz ich funkcje. Z opisem wymienionych zjawisk wiąże się aparat pojęciowy, na który składają się pojęcia: motywacji słownotwórczej, technik słownotwórczych, typów formantów słownotwórczych, funkcji formantów, a także problem hierarchizacji środków słownotwórczych. Zarówno samo rozumienie pojęć, definiowanie i stosowanie terminów, jak i relacje między nimi są powiązane z kierunkami badań słownotwórczych w ostatnim dwudziestolecu.

1.1. Motywacja

W ujęciu strukturalistycznym przedmiotem opisu słownotwórczego była para wyrazów: wyraz motywujący i wyraz motywowany. Siłą rzeczy taki opis uwzględniał statyczne relacje. Nawet

1 Choć należy wspomnieć o wcześniejszej pracy Renaty Grzegorzczakowej (1972).

2 I słownictwa jako subdyscypliny językoznawstwa (por. Pastuchowa 2015).

3 Mamy świadomość subiektywnego doboru wielu przykładów, jednak zważywszy na bardzo dużą liczbę prac i różnorodność podejmowanej tematyki, nie jesteśmy w stanie uwzględnić wszystkich publikacji dotyczących polskiego słownictwa ostatniego dwudziestolecia.

gdy rozpatrywano dłuższe łańcuchy powiązań (np. *lampa* – *lampka* – *lampeczka* czy *pisać* – *napisać* – *napis*) lub wskazywano na wielomotywowość czy motywację zakłóconą stylistycznie (np. *uczyć* – *nauczyć* – *nauczyciel* ‘ten, kto uczy, naucza’), opis nie uwzględniał zjawisk dynamicznych⁴, z którymi mamy do czynienia, opisując gry językowe, kontaminacje, reinterpretacje słowotwórcze, derywaty o znaczeniach kontekstowych i różnego typu struktury analogiczne. Przywołajmy przykład *pasteloz*. Nie wystarczy wskazanie, że jego podstawą jest przymiotnik *pastelowy* (a w zasadzie wyrażenie *kolor pastelowy*), a formantem sufix *-oz(a)*, charakterystyczny dla słownictwa medycznego. Istotne są skojarzenia z nazwami chorób (np. *borelioza*, *mukowiscydoza*, *psychoza*, *skolioza*) i całym ciągiem derywatów z tym przyrostkiem (np.: *pikseloza*, *ślupkoza*, *punktoza*), a także wiązane z tymi derywatami negatywne wartościowanie. Istotnym elementem jest ironia budowana na napięciu między znaczeniem niesionym przez podstawę (przymiotnik lub rzeczownik pospolity, konkretny) a wyspecjalizowanym formantem (medycznym) oraz kontekstem publicystyczno-potocznym. Jeszcze bardziej wyrazistymi przykładami mogą być kontaminacje (np.: *Potrask*, *Trzaskel*, *Moraszenka*, *Dudczenka*⁵). Warto dodać, że struktury pochodne od nazwisk polityków są często przedmiotem analiz słowotwórczych (Berend 2007; Folgert 2017), a ich interpretacja niekiedy wymaga znajomości szerszego kontekstu sytuacyjnego czy politycznego. Zasadny staje się postulat Alicji Nagórko (1998/2002: 168–170), by w analizie derywatu uwzględniać dwie perspektywy: nadawcy i odbiorcy oraz mówić o fundacji w odniesieniu do nadawcy i motywacji – gdy przyjmuje się punkt widzenia odbiorcy. Oba oglądy nie muszą być bowiem zbieżne (por. Waszakowa 2017: 113–114, 144–146).

W kontekście ustalania motywacji istotny bywa również przyjęty punkt widzenia. Nazwy żeńskie tradycyjnie są opisywane jako derywaty modyfikacyjne, których podstawą są nazwy męskie, np. *lekarka* od *lekarz*. Taki opis zaprezentowany jest w *Morfologii*. Można jednak przyjąć też inną interpretację: *lekarka* od *leczyć*. Równie dobra jest bowiem parafraza słowotwórcza ‘ta, która leczy’, jak i ‘lekarz, który jest kobietą’. Parafraza słowotwórcza jest wszak podstawą analizy derywatu. Nasilające się ruchy emancypacyjne i równościowe mogą wspierać interpretację bezpośrednią odczasownikową, która już wcześniej nie była wykluczana (por. *Morfologia* 1998: 422), a należy dodać, że niektóre nazwy żeńskie mają tylko taką motywację (np.: *pracznica*, *sprzątacznica*, *pielęgniarka*).

Coraz częściej inaczej ujmuje się też bazę słowotwórczą. Są nią nie tylko wyraz lub wyrazy występujące w parafrazie (też peryfrazie) słowotwórczej, wyrazy w formie mianownika liczby pojedynczej lub konstrukcje składniowe (wyrażenia przyimkowe), czy nawet leksem lub leksemy rozumiane jako zbiory form wyrazowych, co jest istotne, ponieważ pozwala w opisie pominąć np. alternacje ze względu na ich wpisanie w paradygmat fleksyjny⁶. W ujęciach

4 Na dynamiczny aspekt słowotwórstwa zwracały uwagę Elena Ziemska i Elena Kubriakowa (por. Waszakowa 2021: 138–141).

5 Kontaminowane są skrótownice nazw partii politycznych i nazwiska znanych polityków (odpowiednio): *PO* i *Trzaskowski*, *Trzaskowski* i *Merkel*, *Morawiecki* i *Łukaszenko*, *Duda* i *Łukaszenko*.

6 Uwzględnienie całego paradygmatu fleksyjnego pozwala na wydzielenie np. w derywacie *leśnik* tematu *leś* i sufiksu *-nik* (alternacja *a:e* i *s:ś* występuje bowiem w formie miejscownika liczby pojedynczej rzeczownika *las* stanowiącego podstawę derywatu).

kognitywnych wskazuje się, że bazą słowotwórczą jest struktura pojęciowa (Waszakowa 1996), a „motywacja wiązana jest z procesem użycia wyrażenia leksykalnego w zdarzeniu mownym”, w którym „mówiący aktywizuje określone domeny i wchodzące w ich skład ramy interpretacyjne, profiluje ich elementy i kategoryzuje, dokonując jednocześnie wyboru odpowiedniej formy językowej” (Waszakowa 2017: 73). Rozkładalność znaczenia struktur może być różnie odczuwana przez odbiorców, jest bowiem skalarna (Waszakowa 2017: 49).

1.2. Typy derywacji

Wymienione w *Morfologii* typy derywacji zostały w większości zaakceptowane, np. derywacja afiksalna, alternacyjna jakościowa. Niektóre zmiany miały charakter uzupełniający, np. do listy postfiksów dołączono⁷ formanty: *-ś*, *-kolwiek* (Nagórko 1998/2002: 179), *-ż* (np. *któż*) (Skarżyński 1999: 94). Opis prefiksacji wzbogacono o wyróżnienie jej podtypu: derywacji prefiksальной wymiennej, która została zastosowana w trzecim tomie *Słownika gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego* (Skarżyński 2004) oraz monografii doktorkiej Michała Wiśnickiego (por. 2009)⁸, a następnie omówiona w konfrontatywnej (polsko-francuskiej) pracy Wandy Fijałkowskiej (2019). Skorzystano tu z terminu wypracowanego na gruncie słowotwórstwa historycznego (por. Śmiech 1986: 10–11) i odniesiono go do sytuacji, gdy budowana parafraza słowotwórcza wyraźnie wskazuje na podstawę prefiksálną, np. *przepisać* to ‘napisać to samo jeszcze raz (to, co było już napisane)’.

W obrębie derywacji afiksальной nowatorską (na gruncie polskich badań⁹) propozycję wprowadziła A. Nagórko (1998/2002), która wydzieliła derywację infiksálną w opisie intensiwów przymiotników i spieszceń rzeczownikowych (typu: *cieniuśki*, *córeńka*). Do infiksów zaliczyła morfemy *-eń-*, *-uś-* i *-ut-*. Te elementy były wcześniej opisywane jako intermorfy lub jako konektywy (w *Morfologii*), w innych opisach stanowiły część rozbudowanych formantów sufiksálnych: *-eńk(a)*, *-uśk(i)*, *-utk(i)*. Zdaniem Krystyny Kallas (2009: 174) element *-uś-* nie jest infiksem, tylko sufiksem.

Zakres stosowania derywacji paradygmatycznej i jej istotę wyznaczyła publikacja Krystyny Waszakowej z 1993 roku, a sformułowane w niej ujęcie znalazło zastosowanie w drugim i trzecim wydaniu *Morfologii*, w których wprowadzono również derywację paradygmatyczno-dezintegrálną, wyróżnianą np. w strukturach typu *ohyda*, *natręt*. W pracy K. Waszakowej na podstawie analizy bogatego materiału egzemplifikacyjnego ukazano różne typy derywatów paradygmatycznych i potwierdzono ich wysoką pozycję w systemie słowotwórczym. Publikacja przyczyniła się też do dookreślenia statusu części tematotwórczych, np. *-owa-*, *-i-*, *-nq-*, których opis w *Morfologii* był niespójny.

Przez wiele lat toczyła się dyskusja dotycząca derywacji ujemnej, jej typów i miejsca w hierarchii technik. Warto odnotować w tym miejscu publikację Stanisława Grabiasa (1981a: 109–112) z propozycją wydzielenia derywacji wstecznej (np. *potnać<ówk>(a)*) i mutylacji¹⁰

⁷ W *Morfologii* został wymieniony postfiks *się*.

⁸ Por. też wcześniejsze prace: Kreja 2000; Kaproń-Charzyńska 2005: 27–50; Stankiewicz 2006; Wiśnicki 2006.

⁹ Por. Szymanek 2010: 252–254.

¹⁰ To ucięcie nierespektujące granic morfologicznych.

(np. *spir<y>*), a w obrębie derywacji dezintegralnej: derywacji wymiennej i niewymiennej¹¹. Rozważania dotyczące ucięć kontynuowane były przez Henryka Wróbla (2001), który proponował wprowadzenie formantu minus-postfiksального (dotyczącego ucięcia postfiks, np. *się: cieszyć <się>*), formantu ujemnego morfemowego (dotyczącego ucięcia morfemu, np. *-k-: ław<k>a*), formantu ujemnego nibymorfemowego prostego (ucięcie obejmowało np. element nagłosu niebędący morfemem, por. ucięcie elementu *Jo* ze struktury *Joasia*, prowadzące do powstania derywatu *Asia*), a także formantu ujemnego morfemowo-fleksyjnego i formantu ujemnego nibymorfemowo-fleksyjnego¹². Wśród publikacji dotyczących ucięć słowotwórczych¹³ warto wspomnieć artykuł Jolanty Szpyry-Kozłowskiej (2000), zawierający propozycję morfologii prozodycznej, oraz prace Donaty Ochmann (np. 2004). Najpełniejsze ujęcia roli derywacji ujemnej zdaniem Hanny Jadackiej (2020: 72) przyniosły prace Iwony Kaproń-Charzyńskiej (2005, 2008), które stały się też punktem wyjścia do zrewidowania przyjętej hierarchii technik derywacyjnych (por. dalsze uwagi) i podniesienia rangi ucięć¹⁴.

Przedmiotem dyskusji był też status uniwerbizmów¹⁵, derywatów od wyrażen przyimkowych, zestawień typu *maszyna do pisania*, przysłówków typu *po kobiecemu*. Zgodnie z klasyfikacją zaproponowaną w *Morfologii uniwerbizmy* opisywane były jako derywaty proste, ponieważ za formalną podstawę uznawano człon przymiotnikowy pochodzący z wyrażenia minimum dwuskładnikowego, por. *metalik* ‘kolor metaliczny’¹⁶. Zestawienia typu *maszyna do pisania* czy *zupa pomidorowa* i przysłówki typu *po kobiecemu* nie były przedmiotem opisów słowotwórczych ze względu na ortografię (pisownię rozdzielną). Te struktury A. Nagórko włączała do derywacji syntaktycznej, w której obrębie widziała także zrosty, derywaty od wyrażen przyimkowych typu *poddasze*, *zagłówek* oraz przysłówki typu *bokiem*, *siłą*. Wydzielenie derywacji syntaktycznej (obok afiksальной, paradygmatycznej, alternacyjnej i fonologicznej) jako odrębnego typu spotkało się z akceptacją niektórych badaczy (Skarżyński 1999: 95–100), choć zwracano uwagę na niewłaściwe zdefiniowanie terminu, który może być różnie rozumiany, lub przyjęcie odmiennego kryterium wydzielenia tego typu derywacji (Kurdyła 2011: 43–45). M. Skarżyński (1999: 99) wyjaśnia, że jeśli przyjmie się, że istotą tego typu derywacji jest przekształcenie wyjściowej struktury syntaktycznej w jeden leksem, to każdy derywat powstaje w wyniku derywacji syntaktycznej, czyli termin jest za szeroki. Tomasz Kurdyła (2011: 44) uważa, że nie można zestawiać tego typu derywacji

na równi z pozostałymi technikami derywacyjnymi, które przecież są określane i wyróżniane na podstawie tego, jaki typ formantu tworzy podstawowo dane formacje. Podstawą takiego

11 Warto dodać, że w ujęciu badacza zubożenie o cząstkę *-k-* w derywacie *ćwiara* od *ćwiartka* to przykład derywacji alternacyjnej (Grabias 1981a: 110).

12 Wyróżnia także formanty ujemno-dodatnie.

13 W odniesieniu do morfologii prace Krystyny Kowalik (1997), do kombinatoryki sufiksальной Iwony Burkackiej (2012).

14 W tej pracy mamy też przegląd terminów i stanowisk badaczy w odniesieniu do tej techniki słowotwórczej i jej rangi (Kaproń-Charzyńska 2005: 9–35; 2008).

15 Uniwerbizmom w językach słowiańskich, w tym w języku polskim, poświęcony jest tom pokonferencyjny (Šehović (red.) 2018).

16 Była tu mowa o pomijaniu członu rzeczownikowego.

stanowiska są: niepewny i dyskusyjny charakter rzeczownikowego formantu „syntaktycznego” oraz niejednorodność zjawisk określanych mianem derywatów syntaktycznych.

Niewątpliwie podstawę uniwerbizmów i derywatów od wyrazów przyimkowych stanowią dwa leksemy, stąd nie powinno się tych wyrazów pochodnych zaliczać do derywatów prostych, a sama ortografia jako zjawisko zewnątrzjęzykowe nie powinna odgrywać roli nadrzędnej wobec słowotwórstwa¹⁷. W przywoływanej publikacji A. Nagórko (1998/2002) znalazły się jeszcze propozycje nazwania formantów złożonych cyrkumfiksami i włączenia do derywacji fonologicznej rytmu jako wykładnika działań słowotwórczych (por. *łapu-capu*), a także włączania adaptacji zapożyczeń w obręb słowotwórstwa, co stanowiło *novum*.

Do tej pory toczy się dyskusja dotycząca statusu elementów zapożyczonych typu *e-*, *agro-*, *-gate*, które są uzupełniane przez elementy rodzime, np.: *-bud*, *-rol*, *-mat*, czy internacjonalne typu *-dent*, a także: *super*, *ekstra*, *mega*, *eko*, *wege* i inne. Na ten temat powstała bardzo bogata literatura przedmiotu, której stan referuje¹⁸ W. Fijałkowska (2014). W *Morfologii* z 1998 roku te elementy traktowane były jako skrócenia całych wyrazów („skrótów całych wyrazów”) lub człony „w jakiejś mierze usamodzielnione, por. sukienka mini, radio stereo” (1998: 467), a niektóre jako człony złożzeń jednostronnie motywowanych lub quasi-złożzeń. Elementy *hiper-* i *kontr-* zostały opisane jako człony związane odpowiadające polskim przedrostkom lub jako prefiksy (*Morfologia* 1998: 468, 451). Autorki części *Morfologii* pt. *Rzeczownik* zwróciły też uwagę na to, że wiele złożzeń z członami związanymi typu *eks-*, *wice-* „zbliża się do derywatów prefiksalnych” (*Morfologia* 1998: 469). H. Jadacka opowiada się za terminami *prefisoid* i *sufiksoid* (wprowadzonymi przez K. Waszakową (1993)), które uwypuklają podobieństwa do afiksów ze względu na stałe pozycje w derywatach (inicjalna lub finalna¹⁹), a także łatwość dołączania do tematów (brak alternacji, zwykle wygłos samogłoskowy) i zbliżoną do afiksów długość (struktury jedno- i dwusylabowe). W. Fijałkowska sformułowała kryteria, które pozwalają na odróżnienie prefiksoidów od prefiksów. Wśród nich wymienia „zdolność do usamodzielniania (a nawet tworzenia derywatów) i niemożność ich zastąpienia (w opisie semantycznym) rodzimym przedrostkiem ani rozwinięcia do pełnego leksemu” (Fijałkowska 2014: 177), por. *superowy*.

Przy czym nie tylko status omawianych ciągów jest przedmiotem sporów, ale też klasyfikacja wyrazów pochodnych mających je w swoim składzie: jeśli są to bowiem prefiksy lub sufiksy, to mamy do czynienia z derywatami prostymi, jeśli zaś człony złożzeń lub afiksoidy, to efektem ich przyłączenia są *composita* (złożenia). Ze względu na to, że zwykle prefiksoidy mają w swoim wygłosie element samogłoskowy (*o*, *e*, *a*), nie wymagają zastosowania interfiksów łączących z tematem. Stąd mówi się o takich *compositach*: *zrosty*, złożenia *bezin-*terfiksalne, złożenia *prefiksoidalne* lub *sufiksoidalne*, przejawy analogii czy słowotwórstwa

17 Poza tym naszym zdaniem niewłaściwe jest – ze względu na zmiany pisowni (a także propozycję wielopoziomowości normy również w odniesieniu do ortografii) – przyjmowanie, że pisownia wpływa na przedmiot badań słowotwórczych, ponieważ ten zmieniałby się w zależności od kodyfikacji normy.

18 Z nowszych prac por. Waszakowa 2017: 134–151. O procesach internacjonalizacji – patrz Waszakowa 2005.

19 Oczywiście poza ewentualnym końcowym morfemem fleksyjnym.

bez słowotwórstwa (por. Nagórko 1999). W *Morfologii* (1998) derywaty wykorzystujące minimum dwa tematy słowotwórcze (oprócz wcześniej omówionych wyjątków) były dzielone na złożenia właściwe (złożenia w węższym sensie), zrosty i skrótownce. Marek Wiśniewski (2013: 75–78) proponuje pięć klas wyrazów złożonych: złożenia właściwe, złożenia niewłaściwe, zrostnięcia, zrosty i skrótownce.

1.3. Hierarchia technik słowotwórczych

W opisach strukturalistycznych przyjmowano istnienie hierarchii technik słowotwórczych, która wynikała z niejednakowego traktowania różnicy między podstawą a derywatem (formant, współformant lub zjawisko towarzyszące derywacji). Za *Morfologią* przyjmowano, że afiksy – jako elementy dodawane (widoczne) – mają wyższą rangę niż zmiana paradygmatu, wymiana głoskowa (alternacja jakościowa) czy ucięcie. Afiksy zajmowały więc pozycję uprzywilejowaną, a inne obserwowane zjawiska traktowano jako towarzyszące, np. zmianę paradygmatu traktowano jako wynik dołączenia sufiksu mającego określoną końcówkę fleksyjną²⁰, alternację jako efekt dopasowania tematu do przyrostka. Dyskusje dotyczyły w zasadzie uznania prymatu derywacji paradygmatycznej nad derywacją ujemną (Waszakowa 1996) lub odrzucenia takiego stanowiska i przyjęcia odwrotnego układu, w którym wyższe miejsce zajmuje derywacja ujemna (Jadacka 2001: 28–29), ewentualnie uznania ich równości i wydzielania derywatów sufiksarno-ujemnych czy ujemno-fleksyjnych (Wróbel 2001). I tak jak praca K. Waszakowej (1996) przedstawiła zakres derywacji paradygmatycznej i wpłynęła w ten sposób na opis systemu słowotwórczego współczesnej polszczyzny, tak opracowania I. Kaproń-Charzyńskiej (2005, 2007), udowadniające skalę ucięcia i ich znaczenie dla procesu derywacji, skłoniły H. Jadacką (2007) do wydzielenia trzech klas formantów: prymarnych (czyli takich, które bez ograniczeń mogą pełnić dwie podstawowe funkcje słowotwórcze: semantyczną i gramatyczną), sekundarnych (pełniących wyłącznie funkcję semantyczną) i pomocniczych (łączyjących podstawy słowotwórcze, bez innych funkcji). Do pierwszej należą formanty sufiksalne, ucięcia i formanty paradygmatyczne, do drugiej prefiksy i postfiksy, do trzeciej – interfiksy. Jeśli w derywacie występują kombinacje formantów prymarnych i sekundarnych, to autorka przypisuje im status współformantów (np. derywacja paradygmatyczno-alternacyjna, sufiksarno-alternacyjna). Do tej propozycji odnosi się również T. Kurdyła (2011). Pojawiły się jednak prace, w których powraca się do myśli Marii Honowskiej (1967) i przyjmuje równy status wszystkich elementów będących wyznacznikiem derywacji, odrzuca się więc istnienie hierarchii. Takie spojrzenie odnajdziemy w publikacjach Viary Maldjiejew (2009), M. Wiśniewskiego (2013) oraz I. Kaproń-Charzyńskiej (2005). W propozycji opisu M. Wiśniewskiego równy status formantu mają zarówno alternacje głoskowe, redukcje tematu, sufiksy, jak i zmiana paradygmatu, tak więc np. derywat *gorycz* motywowany przez przymiotnik *gorzki* został opisany jako efekt derywacji alternacyjno-redukcyjno-sufiksarno-paradygmatycznej, a *lekarka* (od bazy *lekarz*) – derywacji alternacyjno-sufiksarno-paradygmatycznej.

20. Nieco inaczej opisywała niektóre formanty A. Nagórko (1998/2002) (por. sufiksyzm z mocją).

1.4. Funkcje formantów

Przedmiotem rozważań językoznawców stało się kluczowe dla słowotwórstwa zagadnienie, jakim są funkcje formantów. Do ich wyodrębnienia prowadzi opis relacji między derywatem a bazą. W „żółtej morfologii” i funkcje formantów, i odpowiadające im typy derywatów bazują na propozycji Miłocha Dokulila (1962). Podział jest niebinarny, czym różni się od wcześniejszych dychotomicznych klasyfikacji (Laskowski 1966; Honowska 1967), por.: f. strukturalna → derywaty tautologiczne, f. składniowa → derywaty transpozycyjne, f. semantyczna → d. modyfikacyjne, d. mutacyjne i d. uabstrakcyjniające²¹ (*Morfologia* 1984: 317–321). W koncepcji funkcji semantycznej formantów uwzględniono poziomy ogólności znaczeń derywatów: jednostkowe – zasadniczo nieistotne dla opisu słowotwórczego; inwariantne – wspólne dla derywatów utworzonych z użyciem danego formantu; kontekstowo-inwariantne – zawężone w związku z uwzględnieniem łączliwości formantów z określonymi typami podstaw; fakultatywne występujące seryjnie – niepojawiające się w ściśle określonych klasach. Decyzja, żeby jako podstawowe opisywać znaczenia inwariantne, a spośród znaczeń fakultatywnych: (a) stanowiące inwarianty przy innych formantach i (b) sygnalizujące podstawowe relacje semantyczne w obszarze semantyki i składni, doprowadziła do wyróżnienia uniwersalnych ról semantycznych argumentów wyrażanych przez derywaty mutacyjne, wspólnych dla wszystkich części mowy, takich jak: subiekt, obiekt, rezultat, środek czynności, miejsce, czas²².

Zaprezentowany inwentarz funkcji formantów, oparty na relacjach wewnątrzjęzykowych, mieści się w założeniach strukturalizmu, w którego ramach traktuje się *langue* jako obiekt badań, a pojęcie *systemu* jako narzędzie opisu języka. W modelu nie uwzględniono wszystkich funkcji fakultatywnych formantów, co pozwoliło oddalić się od opisu leksykalnego i zbliżyć do gramatycznego (Skarżyński 1999: 138)²³. Nie uwzględniono także pragmatyki językowej jako odrębnego komponentu. Uznanie emocji nadawcy za komponent semantyczny komunikowany przez formanty wiązało się z włączeniem nazw ekspresywnych, podobnie jak nazw deminutywnych i augmentatywnych, do derywatów modyfikacyjnych o funkcji semantycznej jakościowej formantu. Warto przypomnieć, że nie utorowały myślenia o funkcjach formantów dwa wcześniejsze teksty S. Grabiasa (1981a, 1981b), które ukazały się trzy lata przed opublikowaniem pierwszego wydania „żółtej morfologii”. Propozycja autora, by wyróżniać trzy funkcje rzeczownikowych formantów przyrostkowych: strukturalną, semantyczną i pragmatyczną, postrzeganych jako kombinacje prostszych składników, nie została uwzględniona w strukturalistycznym modelu opisu, który – choć nie wyrzucał poza obszar

21 Oczywiście formanty mogą pełnić więcej niż jedną funkcję.

22 Repertuar znaczeń poszerza się, jeśli uwzględni się znaczenia szczegółowe, pojawiające się w strukturach o określonych rolach, np. znaczenie habitualności czy predyspozycji w przymiotnikach dewerbalnych o znaczeniu subiektywnym czy obiektywnym.

23 W kolejnych pracach dotyczących słowotwórstwa jest z jednej strony eksponowany jego gramatyczny charakter (np.: Burkacka 2012; Wiśniewski 2013, 2014, 2020), z drugiej – uwypuklana wspólnota badań słowotwórczych i leksykologicznych (np.: Kurdyla 2003; Pastuchowa 2007).

badan ekspresywizmów, derywatów potencjalnych i nieregularnych formacji słowotwórczych – to jednak nie pozwalał na ich opis w szerszej, komunikacyjnej perspektywie²⁴.

Od czasu drugiego, a następnie trzeciego wydania „żółtej morfologii” myślenie o funkcjach formantów ewoluowało w kierunku uwzględnienia pragmatycznych aspektów derywacji. A. Nagórko (1998/2002), odwołując się do koncepcji E. Ziemskiej (1992), przedstawiła nową, poststrukturalistyczną typologię funkcji formantów, na którą złożyły się: funkcja tekstotwórcza, funkcja semantyczna i funkcja pragmatyczna. Z obszaru obejmującego w „żółtej morfologii” derywaty modyfikacyjne autorka wyłączyła derywaty ekspresywne: pozorne zdrobnienia, spieszczenia, ujemne, ekspresywne nazwy osób, intensiva, excessiva, których formantom przypisała funkcję pragmatyczną. Z tą funkcją powiązała także zabiegi słowotwórcze określane jako reinterpretacje formy słowotwórczej w ramach gry językowej, komiczne kontaminacje i kompozycje oraz derywaty różniące się od podstawy nacechowaniem stylistycznym, mieszczące się w obszarze uniwerbizacji i synonimii pragmatycznej. Analiza zjawisk słowotwórczych, którym badaczka przypisała funkcję pragmatyczną formantu, doprowadziła I. Kaproń-Charzyńską (2007: 147–156) do przedstawienia propozycji odróżniania funkcji słowotwórstwa: semantycznej, gramatycznej i pragmatycznej, rozumianych jako cele działania nadawców, od funkcji formantów słowotwórczych: gramatycznej, semantycznej przedmiotowej, semantycznej jakościowej, pragmatycznej. W ramach pragmatycznej funkcji słowotwórstwa autorka wyodrębniła trzy subfunkcje: ekspresywną, stylistyczną i poetycką, natomiast w ramach pragmatycznej funkcji formantu dwie – pragmatyczną ekspresywną i pragmatyczną stylistyczną. Działania nadawcy, takie jak reinterpretacje zastanej formy słowotwórczej, tworzenie żartobliwych kontaminacji i kompozycji, w tej koncepcji nie zostały powiązane z funkcją formantów słowotwórczych, ale z funkcją słowotwórstwa prowadzącą do naruszenia przezroczystości znaku, czyli funkcją poetycką.

Funkcje formantów wywodzi z funkcji derywacji także T. Kurdyła (2011: 51–67), który wyróżnił dwa obszary słowotwórstwa: nazwotwórstwo, obejmujące nominację, i wyrazotwórstwo, obejmujące renominację. Nazwotwórstwo jest realizowane przez derywację mutacyjną. Formacje nominacyjne powstają dzięki funkcji transformacyjnej formantów prowadzącej do zmiany znaczenia podstawy przez aktualizację jednego z argumentów jej struktury predykato-argumentowej, a dalszy ich podział opiera się na określeniu ról semantycznych argumentów odgrywanych przez formanty. Renominacja obejmuje:

- 1) słowotwórstwo przez uściślanie znaczenia podstawy słowotwórczej, 2) poszerzenie łączliwości leksykalnej, składniowej i tekstowej danego pojęcia oraz 3) odnawianie leksykalnych środków językowych, co często jest powodowane przeobrażeniami całego systemu leksykalnego czy nawet językowego danej społeczności (Kurdyła 2011: 53).

24 Potrzebę badań słowotwórczych w tej właśnie perspektywie jeszcze wcześniej sygnalizowała M. Honowska (1979), która jeden z rozdziałów monografii na temat ewolucji metod słowotwórstwa synchronicznego poświęciła pragmatyce słowotwórczego działania.

Tak więc formacje renominacyjne to derywaty modyfikacyjne pojęciowe i pragmatyczne oraz transpozycyjne. W zarysowanej koncepcji jest widoczna zmiana w stosunku do propozycji zawartej w „żółtej morfologii”, w której formacje mutacyjne i modyfikacyjne zostały podporządkowane wspólnej funkcji semantycznej i przeciwstawione derywatom transpozycyjnym – z funkcją gramatyczną formantów. W koncepcji T. Kurdyły wyodrębnienie dwóch funkcji słowotwórstwa, czyli nazwotwórstwa i wyrazotwórstwa, prowadzi do przeciwstawienia derywatów mutacyjnych pozostałym typom derywatów. Mimo tej różnicy propozycja badacza wyraźnie nawiązuje do strukturalistycznej koncepcji funkcji formantów, o czym świadczy choćby odwoływanie się do pojęć mutacji, modyfikacji i transpozycji. W odniesieniu do funkcji pragmatycznych formantów T. Kurdyła (2015: 61–79) stoi na stanowisku, że choć nie są one sekundarne wobec funkcji semantycznej czy transpozycyjnej, to nie należy wyodrębniać formacji pragmatycznych. Autor, odwołując się do koncepcji dwóch zasadniczych funkcji słowotwórstwa, uznaje derywaty pragmatyczne za odmianę słowotwórczej modyfikacji, a funkcję formantów w takich derywatach – za modyfikacyjną pragmatyczną. Jak sam zaznacza, powraca do koncepcji zawartej w „żółtej morfologii”, w której derywaty ekspresywne zostały uznane za przykłady modyfikacji słowotwórczej.

Przekształcanie się jednych form metodologicznych w inne ma na celu wypracowanie narzędzi jak najbardziej adekwatnych do analizy i opisu badanych zjawisk. Przedstawiony kierunek ewolucji myślenia o funkcjach słowotwórstwa i o funkcjach formantów dowodzi, że osiągnięcia strukturalizmu wciąż są żywe, a wypracowane na jego gruncie narzędzia adekwatne do opisu zjawisk językowych, zwłaszcza tych, które sytuuje się na płaszczyźnie *langue*. Analiza tekstowych „technik stawiania się form słowotwórczych”, ich dynamicznego charakteru, na który zwróciła uwagę M. Honowska (1979: 63), prognozując kierunek rozwoju metodologii słowotwórczej, wymaga nowych narzędzi. Na płaszczyźnie *parole* interpretacja struktur słowotwórczych obejmuje funkcje formantów i funkcje derywatów w działaniu, co wymaga uwzględnienia w badaniach kontekstów zewnątrz- i wewnątrzjęzykowych oraz kulturowych i sytuacyjnych (por. Waszakowa 2017: 126).

2. Metodologia słowotwórstwa strukturalistycznego we współczesnych badaniach słowotwórczych i interdyscyplinarnych

2.1. Badania słowotwórcze

Przegląd publikacji z ostatnich dwudziestu lat prowadzi do wniosku, że metodologia słowotwórstwa synchronicznego wciąż znajduje zastosowanie w opisie systemu słowotwórczego (np.: Jadacka 2001; Kaproń-Charzyńska 2005; Burkacka 2012), a w jego obrębie w opisie ekspresywności i wartościowania (np.: Kowalewska-Dąbrowska 2013; Siudzińska 2016²⁵), oraz w analizie i charakterystyce różnorodnych zjawisk słowotwórczych w polszczyźnie dawnej i współczesnej, w różnych jej odmianach (np.: Berend 2007; Szczyszek 2016).

25 Przywołane prace ujmują te zagadnienia na płaszczyźnie systemu języka.

Na uwagę zasługuje również rozwój słowotwórstwa gniazdowego, w którym korzysta się z aparatu pojęciowego strukturalizmu. Prace powstające w tym nurcie dotyczą współczesnej polszczyzny ogólnej (np.: Kallas 2003; Skarżyński 2003; Łachnik 2011; Wanot-Miśtura 2013) i jej odmian (np. Burkacka 2011) oraz historii języka²⁶ (np.: Kleszczowa 2007; Krótki 2015; Waśkowski 2015). Proponowane są też opisy o charakterze panchronicznym i konfrontatywnym (np. Zych 2004) oraz wpisujące się w badania językowego obrazu świata (np.: Karpłowska 2007; Burkacka 2021b). Choć gniazdologia w polskim językoznawstwie zawsze pozostawała na marginesie derywatologii ze względu na dominację analizy binarnej, to jednak przyrost prac z tego zakresu w ostatnim dwudziestoleciu pokazuje, że wymieniona metoda nie tylko żyje, ale też otwiera perspektywy dla takich kierunków badań polszczyzny, jak ewolucja systemu słowotwórczego, opracowanie opisów morfotaktyki czy opracowanie słownika morfemów afiksalnych (Skarżyński 2012: 97).

Liczne są jednak prace, w których badacze wychodzą poza ramy wyznaczone przez strukturalizm. Widać przechodzenie od analizy i opisu zjawisk słowotwórczych w ujęciu statycznym do ich analizy i opisu w ujęciu dynamicznym, co wiąże się z ujmowaniem słowotwórczych „działań językowych” w perspektywie komunikacyjnej.

Przedmiotem badań są często neologizmy słowotwórcze i derywaty występujące w różnego typu dyskursach, niesione przez nie wartościowanie i nacechowanie ekspresywne, a także ewokowanie skojarzeń wpływających na sposób rozumienia treści komunikatu. Należy zauważyć, że w wielu pracach do analizy „dynamicznych” zjawisk słowotwórczych wciąż są wykorzystywane narzędzia wypracowane w ramach słowotwórstwa strukturalistycznego (por. np.: Badyda i in. (red.) 2011, 2013; Ochmann 2011: 121–126; 2013: 153–164; Rogowska-Cybulska 2011: 127–142; Jaros 2013: 117–136; Kowalewska-Dąbrowska 2013: 209–216).

Zwrócenie uwagi na kontekst kulturowy i sytuacyjny, istotny w procesie nominacji, widoczne jest w pracach, których autorzy skupiają się na opisach udziału działań słowotwórczych w obrębie pragmatyki językowej (np.: Nagórko 1998/2002, 2003a, 2003b; Kudra 2011; Rogowska-Cybulska 2013; Kaproń-Charzyńska 2014; Waszakowa 2015, 2017: 112–161). Ten rodzaj zainteresowania słowotwórstwem tekstowym, obejmujący procesy słowotwórcze online (Kubriakowa 2004), kodowanie i dekodowanie neologizmów, zwłaszcza kontaminacji, gry językowe, wynika z jednej strony z wcześniej rozwijanych badań dotyczących okazjonalizmów i neologizmów artystycznych²⁷ jako struktur często niesystemowych (tworzonych z wykorzystaniem innych mechanizmów niż przewidziane w systemie słowotwórczym), a z drugiej – z obserwacji współczesnych tekstów i działań językowych w nich występujących, zwłaszcza dotyczących leksyki. Wpisywanie się badań słowotwórczych w dziedzinę badań nad tekstem czy szerzej – dyskursem oraz nad różnymi wymiarami kultury popularnej (por.

26 Metodologia wyłożona w *Morfologii* i w jej kolejnych wydaniach została wykorzystana w wielu badaniach słowotwórstwa historycznego, co podkreśla K. Kleszczowa (2012: 132–133). Badaczka przywołuje prace zespołu, którym kierowała w ramach takich badań (Janowska 2007; Kleszczowa 2007).

27 Publikowane są także prace rejestrujące neologizmy słowotwórcze, głównie prasowe (np. Smółkowa 2001), lub neologizmy różnego typu (np. *Najnowsze słownictwo polskie. Obserwatorium Językowe UW*, <https://nowewyrazy.uw.edu.pl>).

Puzynina 2007: 24) uzupełnia wiedzę na temat mechanizmów tekstowych w zakresie „wyrażania stosunku mówiących do rzeczywistości: jej ujmowania i opisywania (konceptualizacji), wyrażania emocji i wartościowania za pomocą środków oferowanych przez słowotwórstwo” (Waszakowa 2021: 136–137).

Kontynuowane są badania dotyczące kreatywności słowotwórczej, opisywanej głównie w odmianach środowiskowych i profesjolektalnych polszczyzny (z odwołaniami do klasycznej pozycji S. Grabiasa z 1981 r.) oraz w języku potocznym, mówionym, w tekstach reklamowych, dyskursie publicznym (Kudra 2007, 2011; Kaproń-Charzyńska 2014; Rogowska-Cybulska, Badyda (red.) 2016). Dość często tematyka słowotwórcza pojawia się na marginesie opisów zapożyczeń i procesu ich adaptacji oraz w opisach mechanizmów tworzenia leksyki socjolektalnej czy profesjolektalnej (np.: Piekot 2008; Pędzich 2012).

Znacznie rzadziej badacze sięgają po teksty artystyczne (np.: Sokółska 2005; Korpysz 2011; Rejter 2011; Jabczuga-Gębalska 2016; Rogowska-Cybulska, Badyda (red.) 2016; Burkacka 2021a), co podkreśla Jadwiga Puzynina (2007: 26): „Brak też prób szerszego opracowania problematyki słowotwórstwa w języku artystycznym różnych okresów, prądów i grup literackich”. Zdaniem badaczki jest to „spowodowane ogólną sytuacją kultury tzw. elitarnej, zepchniętej na margines życia społecznego” (Puzynina 2007: 26). W opisach słownictwa środowiskowego i artystycznego, zwłaszcza neologizmów słowotwórczych, korzysta się z narzędzi wypracowanych przez słowotwórstwo strukturalistyczne.

Coraz częściej też przeprowadza się analizy słowotwórcze w duchu słowotwórstwa kognitywnego. K. Waszakowa (2017, 2021) ukazuje, w jaki sposób w strukturach słowotwórczych jest obrazowana i profilowana treść pojęciowa, tworzona w procesach percepcji i konceptualizacji. Jej analizy, osadzone w modelu kognitywnym Ronalda Langackera oraz nawiązujące do kognitywno-komunikacyjnego modelu słowotwórstwa zaproponowanego przez E. Kubriakową, pozwalają odtworzyć, jak sama pisze, „derywacyjną historię” wyrazów motywowanych (Waszakowa 2017: 88). Z kolei Renata Przybylska (2006: 27) w pracy poświęconej polskim czasownikom prefiksalnemu modeluje sensy derywatów, posługując się schematami wyobrażeniowymi²⁸, czyli typami wyidealizowanych modeli kognitywnych opartych na doświadczaniu rzeczywistości przez człowieka²⁹.

2.2. Badania interdyscyplinarne

Ze względu na to, że słownictwo odgrywa podstawową rolę w procesie nabywania języka i poznawania otaczającej rzeczywistości, stanowi podstawę komunikowania się, warunkuje proces uczenia się i pozostaje w związku z osiąganym poziomem intelektualnym, jego ocena znajduje się w obszarze zainteresowań nie tylko językoznawców, ale także specjalistów z innych dziedzin: psychologów, logopedów i pedagogów. Z tego względu kolejny obszar, na który zwracamy uwagę w kontekście odpowiedzi na zawarte w tytule pytanie, stanowią

28 Nawiązuje do zaadaptowanego do językoznawstwa schematu w ujęciu Marka Johnsa (1987).

29 Na powstawanie prac w nurcie kognitywnym zwracały już wcześniej uwagę J. Puzynina (2007), K. Kleszczowa (2012: 127–129) i Magdalena Pastuchowa (2015: 33).

wybrane badania interdyscyplinarne wychodzące poza ściśle językoznawstwo, a łączące się z psycholingwistyką, logopedią i glottodydaktyką³⁰.

W psycholingwistycznym nurcie badań nad słownikiem dziecka, odnoszącym się do semantyczno-leksykalnego aspektu rozwoju mowy, podejmowane są rozważania nad mechanizmami nabywania konstrukcji słowotwórczych w procesie akwizycji języka³¹. Zasadniczo jest w nich stosowana metodologia badań empirycznych właściwa dla psychologii (Kurcz 2005: 80–84, 122–124), a korzystanie z dorobku słowotwórstwa strukturalistycznego jest widoczne w podstawach teoretycznych badań, w konstruowaniu narzędzi badawczych czy w weryfikacji zebranego materiału badawczego. W tym nurcie mieszczą się prace Ewy Haman i Rafała Kawy dotyczące dzieci polskojęzycznych (por. Haman 2002: 59–84; 2003: 37–56; 2006: 118–124; 2013; Kawa, Haman 2007: 382–389)³². Na uwagę zasługuje zwłaszcza monografia E. Haman (2013), w której autorka przedstawia oprócz badań własnych aktualny stan badań psycholingwistycznych nad rozwojem słowotwórczym dzieci. Do udokumentowania wpływu złożoności struktury derywatów na ich przyswajanie i przetwarzanie badaczka wykorzystała metodologię badań empirycznych: analizę dziennika mowy, badania eksperymentalne i badanie kwestionariuszowe, oraz aparat pojęciowy z zakresu językoznawstwa, wypracowany na gruncie słowotwórstwa strukturalistycznego. Potrzebę jego zastosowania ukazują szczegółowe zagadnienia badawcze: odniesienie zasobu środków słowotwórczych używanych przez dzieci 2-letnie do ich zasobu słownictwa, zależność między mową skierowaną do dziecka a produktywnością zdrobnień, ocena rozumienia oraz przetwarzania modyfikacji i mutacji przez dzieci w wieku 2–3 lat oraz rozumienia i przetwarzania wyrazów podstawowych, modyfikacji i mutacji w zależności od ich długości i frekwencji słów w mowie dzieci w wieku 2–6 lat. Autorka wykorzystuje takie pojęcia jak: *wyraz podstawowy*, *wyraz pochodny*, *podstawa słowotwórcza*, *temat słowotwórczy*, *formant słowotwórczy*, *kategoria słowotwórcza*, odwołuje się do zaprezentowanego w „żółtej morfologii” podziału derywatów ze względu na funkcje formantów, a repertuar kategorii słowotwórczych jest dla niej nie tylko narzędziem opisu, ale służy także do skonstruowania kwestionariusza mającego na celu ocenę ilościową wyrazów złożonych słowotwórczo. Ponadto badaczka weryfikuje pozyskany materiał badawczy, odwołując się do dwóch pierwszych tomów *Słownika gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego* (Jadacka i in. 2001; Vogelgesang 2001).

W ramach nurtu językoznawczego związanego z logopedią bada się kompetencję słowotwórczą, zwracając uwagę na biologiczne uwarunkowania mowy. Dąży się do objaśniania relacji między zachowaniami językowymi w wymienionym zakresie a warunkującym je przebiegiem centralnych i obwodowych procesów w ludzkim organizmie. Konstruuje się także narzędzia diagnostyczne do badania umiejętności kodowania i dekodowania formacji

30 Mamy świadomość, że badania słowotwórcze są wykorzystywane także w lingwistyce kulturowej i w badaniach korpusowych.

31 Józef Porayski-Pomsta (2015: 150) podkreśla, że stan tych badań w odniesieniu do dzieci polskich jest niepełny. Biorąc pod uwagę starsze prace, warto przypomnieć, że zainteresowanie akwizycją reguł słowotwórczych znajdowało odzwierciedlenie w badaniu neologizmów postrzeganych jako przejaw twórczej aktywności językowej dzieci młodszych (np.: Chmura-Klekotowa 1971: 99–235; Zgółkowska 1986; 2018: 97–104), a także przejaw braku kompetencji uczniów (np. Polański 1982: 47–51).

32 E. Haman ma również wkład w słowotwórcze badania porównawcze (por. np. Haman i in. 2009).

słowotwórczych. W tym nurcie znajduje więc odbicie diagnostyczny i prognostyczny aspekt badań logopedycznych, związany z teorią i praktyką postępowania logopedycznego, którego celem jest ocena kompetencji językowej i komunikacyjnej oraz zmiana stanów niepożądanych. Najszerzy zakres mają w ostatnich latach ilościowe i jakościowe badania akwizycji kategorii słowotwórczych w ramach surdologopedii, które prowadzi Ewa Muzyka-Furtak. Autorka podjęła problematykę rozumienia oraz tworzenia przez dzieci niedosłyszające i głuche rzeczownikowych sufiksalnych derywatów mutacyjnych i modyfikacyjnych (np.: Muzyka 2008: 45–67; Muzyka-Furtak 2010; 2011: 117–132; 2015: 176–192; 2016: 91–107). Ponadto uwaga jest kierowana na kompetencje słowotwórcze osób z niepełnosprawnością intelektualną. W tym zakresie Renata Marciniak-Firadza (2016: 29–51; 2018a: 219–238; 2018b: 185–195) przyjrzała się sposobowi istnienia nazw narzędzi w świadomości językowej dzieci i młodzieży, a Krzysztof Hryckowian (2017: 21–41) zajął się kwestią określania oraz rozpoznawania wybranych konstrukcji słowotwórczych i wyrazów wieloznacznych przez osobę dorosłą. Tego typu badania są prowadzone za pomocą samodzielnie skonstruowanych kwestionariuszy, w których korzysta się z następujących technik opartych na metodologii słowotwórstwa synchronicznego: (a) w zakresie rozumienia konstrukcji (dekodowania) jest to formułowanie parafrazy słowotwórczej lub dokonanie eksplikacji cech semantycznych składających się na znaczenie strukturalne konstrukcji; (b) w zakresie tworzenia konstrukcji (kodowania) wykorzystuje się parafrazę słowotwórczą (i na jej bazie osoba badana tworzy konstrukcję) albo cechy semantyczne składające się na znaczenie strukturalne konstrukcji (jako bazę dla produkcji). Nie tylko opisowy, ale także diagnostyczny charakter badań sprawia, że mogą one znaleźć zastosowanie i teoretyczne, i praktyczne – w terapii logopedycznej oraz w pracy dydaktycznej.

Nabywanie umiejętności tworzenia derywatów oraz posługiwania się nimi to istotny element kształcenia językowego w zakresie glottodydaktyki polonistycznej, znacząco przyczyniający się do powiększenia kompetencji leksykalnej uczniów. Ponieważ nauczanie słownictwa wiąże się między innymi z takimi zagadnieniami, jakich wyrazów uczyć, w jakiej kolejności, na jakich kryteriach osadzać ich dobór, w centrum zainteresowania badaczy znalazły się zależności między znajomością reguł słowotwórczych a stopniem kompetencji językowej (Pastuchowa 2010: 9–16) oraz wpływ swoistości systemu derywacji na sposób jego nauczania, w którego ramach akcentuje się korzyści wynikające z odejścia od strukturalistycznych paradygmatów wiążących derywację z fleksją i ze sprzężenia słowotwórstwa w większym stopniu z nauczaniem leksyki (Seretny, Stefańczyk 2015: 45–61). W badaniach procesu nauczania i uczenia się polszczyzny glottodydaktycy sięgają po narzędzia wypracowane w ramach metodologii słowotwórstwa synchronicznego. Ewa Lipińska i Anna Seretny (2013: 43–44) ukazują transformacje słowotwórcze jako technikę, którą można wykorzystać do zintegrowania nauczania gramatyki, ortografii i wymowy w celu nie tylko poszerzenia zakresu słownictwa, ale też uświadomienia sobie przez uczących różnic między pisownią a wymową. Autorki wskazują ponadto na zalety skorelowanego nauczania słownictwa i gramatyki w wymiarze metodologicznym i pragmatycznym, prowadzącym do poszerzania zasobu słownikowego ucznia (Seretny, Lipińska 2013: 92). A. Seretny (2011: 180–191) sięga do pojęcia gniazda słowotwórczego w celu opracowania list wyrazowych na potrzeby badań kompetencji leksykalnej uczących się języka polskiego jako

obcego. Badaczka ujmuje wymienione pojęcie z perspektywy dydaktyki języka, uwzględniając zjawisko paralelności nauczania/uczenia się gramatyki i leksyki oraz kryterium poziomu wiedzy gramatycznej oczekiwanej na kolejnych etapach kształcenia. Zwraca uwagę, że kumulatywny, a nie statyczny sposób organizacji gniazda, wymagałby redefinicji utrwalonego w językoznawstwie teoretycznym znaczenia terminu *gniazdo słowotwórcze*. Żeby uniknąć problemu wieloznaczności, proponuje używać określenia *grono wyrazowe*, którego centrum, podobnie jak w gnieździe słowotwórczym, stanowi leksem bazowy, z tą różnicą, że jeśli jest on odmienny, trzon grona tworzą wszystkie jego formy fleksyjne. Jak zaznacza badaczka, materiał z list frekwencyjnych uporządkowany techniką gron wyrazowych może stanowić docelowe jednostki nauczania polskiej leksyki na określonych poziomach zaawansowania (Seretny 2011: 191; por. też: Janowska 1989: 55–68; Pastuchowa 2007: 23).

Odwołując się do analogii między glottodydaktyką i surdologopedią, na możliwości wykorzystania metody gniazd słowotwórczych w kształceniu językowym osób z ubytkiem słuchu wskazuje także E. Muzyka-Furtak. Autorka przedstawiła zestaw ćwiczeń wyznaczający kierunki pracy logopedycznej, zwróciła uwagę na zależność ich charakterystyki od spowodowanych ubytkiem słuchu trudności językowych i na korzyści, jakie przynosi zastosowanie metody w terapii (Muzyka-Furtak 2017: 157–172).

Podsumowując, korzystanie z dorobku słowotwórstwa strukturalistycznego w wymienionych nurtach badawczych jest widoczne w zakresie stosowanej metodologii badań, w konstruowaniu narzędzi badawczych, ale też w weryfikacji zebranego materiału badawczego. Zastosowanie znajduje wypracowany na gruncie strukturalizmu aparat pojęciowy, przede wszystkim pojęcie parafrazy słowotwórczej, która jako narzędzie badawcze pomaga odkryć zależności między elementami słownika, pojęcia transpozycji, modyfikacji i mutacji, które umożliwiają określenie rodzaju zmian zachodzących między podstawą słowotwórczą a derywatem. Ponadto badacze sięgają do repertuaru kategorii słowotwórczych i korzystają z osiągnięć słowotwórstwa gniazdowego.

Podsumowanie

W wymienionych w artykule obszarach widoczne jest wieloaspektowe korzystanie z dorobku polskiego słowotwórstwa strukturalistycznego i przesuwanie zainteresowań badaczy z wysokiego piętra abstrakcji oraz wyjście poza izolowany system (*langue* → *parole*), co objawia się w większym uwzględnieniu kontekstu komunikacyjnego. Można zauważyć uzupełnianie statycznych metod analizy służące temu, by wnikać w proces tworzenia i rozumienia schematów myślowych leżących u podstaw konstruowania derywatów. Baczna uwagę zwraca się na sferę pragmatyczno-stylistyczną wypowiedzi i na mechanizmy słowotwórcze w budowaniu tekstów, jak również na mechanizmy dekodowania znaczenia struktur słowotwórczych. Opisy procesów i technik słowotwórczych są uzupełniane lub modyfikowane, a także niehierarchicznie przedstawiane. Korzystanie z osiągnięć metodologicznych słowotwórstwa synchronicznego jest obecne w badaniach wpływu złożoności struktury wyrazów pochodnych na ich przyswajanie i przetwarzanie oraz w opisach wielokierunkowych zadań glottodydaktyki i logopedii.

Ogląd publikacji słowotwórczych z ostatnich dwudziestu lat w perspektywie wyznaczonej przez tytułowe pytanie prowadzi do stwierdzenia, że widoczna jest zmiana dominanty w badaniach słowotwórczych, jednak metodologia słowotwórstwa strukturalistycznego, której trzon został wyłożony w „*Żółtej morfologii*”, stanowi ich trwale zaplecze.

Bibliografia

- Badyda E., Maćkiewicz J., Rogowska-Cybulska E. 2011 (red.): *Słowotwórstwo a media*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Badyda E., Maćkiewicz J., Rogowska-Cybulska E. 2013 (red.): *Słowotwórstwo w różnych odmianach języka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Berend M. 2007: *Nazwiska polityków jako baza derywacyjna*, [w:] A. Cieślakowska, B. Czopek-Kopciuch, K. Skowronek (red.), *Nowe nazwy własne – nowe tendencje badawcze*, Pandit, Kraków, s. 278–296.
- Burkacka I. 2011: *Terminy naukowe jako podstawy gniazd słowotwórczych*, „*LingVaria*”, nr 1, s. 43–70.
- Burkacka I. 2012: *Kombinatoryka sufiksalna w polskiej derywacji odrzeczownikowej*, Wydawnictwo Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Burkacka I. 2021a: *Od poetyzmów do potocznych neologizmów*, *Neologizmy słowotwórcze w Piaskowej Górze i Chmurdalii Joanny Bator*, [w:] T. Korpysz, A. Kozłowska (red.), *Język pisarzy. Problemy gramatyki*, „*Bielańskie Prace Językoznawcze*”, t. 13, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa, s. 153–173.
- Burkacka I. 2021b: *Słowotwórstwo gniazdowe w badaniach językowego obrazu świata*, [w:] A. Moroz, J. Kulwicka-Kamińska (red.), *Tradycja i nowoczesność w badaniach języków słowiańskich*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń, s. 213–229.
- Chmura-Klekotowa M. 1971: *Neologizmy słowotwórcze w mowie dzieci*, „*Prace Filologiczne*” XXI, s. 99–235.
- Dokulil M. 1962: *Teorie odvozování slov*, Nakl. Československé akademie věd, Praha.
- Fijałkowska W. 2014: *Le préfixoïde. Un outil de description morphologique et élément du système de la langue française et polonaise*, „*LingVaria*”, nr 2(18), s. 177–191.
- Fijałkowska W. 2019: *La dérivation par échange de préfixes au sein du système dérivationnel polonais et français*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa.
- Folger S. 2017: *Od Kaczyńskiego do Kłamczyńskiego, czyli o słowotwórstwie anty kaczyńskich*, [w:] B. Linsztet, S. Żurowski (red.), *Różne paradygmaty – różne spojrzenia na język II*, Wydawnictwo Naukowe ΔTΔ, Toruń, s. 16–26.
- Grabias S. 1981a: *Typy derywacji i składnikowa analiza funkcji formantów*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Pojęcie derywacji w lingwistyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 127–148.
- Grabias S. 1981b: *O ekspresyjności języka. Ekspresja a słowotwórstwo*, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin.
- Grzegorzczak R. 1972: *Zarys słowotwórstwa polskiego. Słowotwórstwo opisowe*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Haman E. 2002: *Derived words in the lexicon of Polish children. The role of word structure in derivational rule acquisition*, „*Annual Review of Language Acquisition*”, No. 2(1), s. 59–84.
- Haman E. 2003: *Early productivity in derivation. A case study of diminutives in the acquisition of Polish*, „*Psychology of Language and Communication*”, No. 7, s. 37–56.
- Haman E. 2006: *Złożoność słownika, złożoność słowa – z perspektywy rozwoju językowego*, „*Kolokwia Psychologiczne*”, nr 15, s. 118–124.
- Haman E. 2013: *Słowotwórstwo dziecięce w badaniach psycholingwistycznych*, Studio Lexem, Piaseczno.
- Haman E., Zevenbergen A.A., Andrus M., Chmielewska M. 2009: *Coining compounds and Derivations – A crosslinguistic elicitation study of word-formation abilities of preschool children and adults in Polish and English*, „*Polish Psychological Bulletin*”, No. 40(4), s. 21–37.
- Honowska M. 1967: *Zarys klasyfikacji polskich derywatów*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Honowska M. 1979: *Ewolucja metod polskiego słowotwórstwa synchronicznego (w dziesięciolecie 1967–1977)*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Hryckowian K. 2017: *Definiowanie wybranych derywatów słowotwórczych i wyrazów wieloznacznych przez osobę niepełnosprawną intelektualnie w stopniu lekkim (studium przypadku)*, „*Progress. Journal of Young Researchers*”, No. 2, s. 21–41.

- Jabczuga-Gębalska M. 2016: *Neologizmy w dramatach Stanisława Wyspiańskiego na tle normy słownikowej przełomu XIX i XX wieku*, Libron, Kraków.
- Jadacka H. 2001: *System słowotwórczy polszczyzny (1945–2000)*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Jadacka H. 2007: *O hierarchizacji w słowotwórstwie i jej skutkach dla opisu systemu derywacyjnego (na marginesie książki Iwony Kaproń-Charzyńskiej Derywacja ujemna we współczesnym języku polskim. Rzeczowniki i przymiotniki)*, „LingVaria”, nr 1(3), s. 9–20.
- Jadacka H. 2020: *Czy opis synchroniczny systemu słowotwórczego polszczyzny jest kompletny?*, „LingVaria”, nr 2(30), s. 67–77.
- Jadacka H., Bondkowska M., Burkacka I., Grabska-Moyle E., Karpowicz T. 2001: *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 2: *Gniazda odrzeczownikowe*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków.
- Janowska A. 2007: *Polisemia staropolskich czasowników. Źródła, swoistość, konsekwencje*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Janowska B. 1989: *Wyzyskanie metody gniazd słowotwórczych w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, „Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, t. 2, s. 59–68.
- Jaros V. 2013: *Sposoby pomnażania leksyki w socjolekcie użytkowników CB-radia (neologizmy strukturalne)*, [w:] E. Badyda, J. Maćkiewicz, E. Rogowska-Cybulska (red.), *Słowotwórstwo w różnych odmianach języka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 117–136.
- Johnson H. 1987: *The body in the mind. The bodily basis of meaning, imagination and reason*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Kallas K. 2003: *Struktura gniazd słowotwórczych konstytuowanych przez rzeczowniki nazywające państwa (kraje)*, [w:] M. Skarżyński (red.), *Słowotwórstwo gniazdowe. Historia, metoda, zastosowania*, Księgarnia Akademicka, Kraków, s. 64–85.
- Kallas K. 2009: *O formantach infiksalnych w polskich słowotwórstwie synchronicznym*, „Linguistica Copernicana”, nr 1(1), s. 171–181.
- Kaproń-Charzyńska I. 2005: *Derywacja ujemna we współczesnym języku polskim. Rzeczowniki i przymiotniki*, Wydawnictwo Top Kurier, Toruń.
- Kaproń-Charzyńska I. 2007: *Pragmatyczna funkcja formantów w opisie derywatów*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” LXIII, s. 147–156.
- Kaproń-Charzyńska I. 2008: *Klasyfikacja derywatów ze względu na funkcje formantów w opisie derywatów*, [w:] S. Ondrejović (red.), *Varia XV, Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV; Katedra slovenskeho jazyka a literatúry FHV UMB v Banskej Bystrici*, Bratislava, s. 280–286.
- Kaproń-Charzyńska I. 2014: *Pragmatyczne aspekty słowotwórstwa. Funkcja ekspresywna i poetycka*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń.
- Karpiłowska E. 2007: *Gniazda słów jako językowy obraz świata. Perspektywy badań porównawczych*, „LingVaria”, nr 2(4), s. 27–41.
- Kawa R., Haman E. 2007: *The acquisition of word formation rules and the development of a mental lexicon in Polish speaking children*, [w:] J. Arabski (red.), *Challenging tasks for psycholinguistics in the New Century*, Oficyna Wydawnicza WW, Katowice, s. 382–389.
- Kleszczowa K. 2007: *Słowotwórstwo gniazdowe na usługach lingwistyki diachronicznej*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. 52, s. 59–72.
- Kleszczowa K. 2012: *Polskie badania słowotwórcze u progu XXI wieku*, [w:] M. Grochowski (red.), *Językoznawstwo w Polsce. Kierunki badań i perspektywy rozwoju. Materiały z sesji jubileuszowej Komitetu Językoznawstwa PAN, Komitet Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk*, Warszawa, s. 125–137.
- Korpysz T. 2011: *O funkcjach zdrobnień z sufiksem -ik/-yk w pismach Cypriana Norwida*, [w:] T. Korpysz, A. Kozłowska (red.), *Język pisarzy. Problemy słownictwa*, „Biełańskie Prace Językoznawcze”, t. 3, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa, s. 309–333.
- Kowalik K. 1997: *Struktura morfologiczna współczesnej polszczyzny*, „Prace Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk”, nr 101, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków.
- Kowalewska-Dąbrowska 2013: *Wartościowanie jako komponent semantyczny neologizmów słowotwórczych w publicystyce*, [w:] E. Badyda, J. Maćkiewicz, E. Rogowska-Cybulska (red.), *Słowotwórstwo w różnych odmianach języka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 209–216.

- Kreja B. 2000: *Pojęcie derywacji wymiennej*, [w:] B. Kreja, *Z zagadnień ogólnych polskiego słowotwórstwa*. *Studia*, t. 3, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 9–15.
- Krótki Z. 2015: *Gniazda słowotwórcze polskiego rdzenia -czą/-kon- w perspektywie historycznej*, „Linguarum Silva”, t. 4, s. 15–38.
- Kubriakowa J. 2004: *Język i znanie*, Języki sławiańskich kultur, Moskwa.
- Kudra B. 2007: *Słowotwórstwo a perswazja*, [w:] V. Maldjewa, Z. Rudnik-Karwatowa (red.), *Słowotwórstwo i tekst*, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa, s. 101–108.
- Kudra B. 2011: *O tzw. derywacji pragmatycznej i derywatach pragmatycznych (słowotwórstwo a pragmatyka)*, [w:] E. Badyda, J. Maćkiewicz, E. Rogowska-Cybulska (red.), *Wokół słów i znaczeń*, t. 4: *Słowotwórstwo a media*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 13–18.
- Kurcz I. 2005: *Psychologia języka i komunikacji*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Kurdyła T. 2003: *Pogranicza słowotwórstwa i leksykologii. Problemy interpretacyjne*, „Język Polski” LXXXIII, z. 3, s. 187–193.
- Kurdyła T. 2011: *Funkcje formantów rzeczownikowych w polszczyźnie ludowej (na przykładzie trzech wsi podkarpackich)*, Biblioteka „LingVariów”, t. 12, Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Kurdyła T. 2015: *Pragmatyka w klasyfikacji słowotwórczej rzeczownika*, „LingVaria”, t. 10, z. 1, s. 61–79.
- Laskowski R. 1966: *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich*, cz. 1: *Abstracta, collectiva, diminutiva, augmentativa*, Zakładu Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Lipińska E., Seretny A. 2013: *Integrowanie kompetencji lingwistycznych w glottodydaktyce*, Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Łachnik J. 2011: *Udział formacji złożonych w tworzeniu gniazd słowotwórczych rzeczowników polskich*, „LingVaria”, nr 1, s. 94–109.
- Maldjewa V. 2009: *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, t. 9: *Słowotwórstwo*, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
- Marciniak-Firadza R. 2016: *Kilka uwag o potrzebie badań kompetencji słowotwórczych dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim*, „Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej”, nr 14, s. 29–51.
- Marciniak-Firadza R. 2018a: *Jak dzieci/młodzież z głębszą niepełnosprawnością intelektualną kodują formacje słowotwórcze (na przykładzie kategorii nazw narzędzi)*, „Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej”, nr 22, s. 219–238.
- Marciniak-Firadza R. 2018b: *Dziecko z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, dziecko na pograniczu normy intelektualnej oraz dziecko w normie i ich kompetencje słowotwórcze (na przykładzie nazw narzędzi) – studium porównawcze trzech przypadków*, „Studia Pragmalingwistyczne”, nr 10, s. 185–195.
- Morfologia 1984/1998/1999*: R. Grzegorzczkowska, R. Laskowski, H. Wróbel, *Gramatyka współczesnego języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Muzyka E. 2008: *Acquisition of word-formation categories by children with hearing loss*, „Psychology of Language and Communication”, No. 12(2), s. 45–67.
- Muzyka-Furtak E. 2010: *Konstrukcje słowotwórcze w świadomości językowej dzieci niesłyszących*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Muzyka-Furtak E. 2011: *Konstrukcje słowotwórcze a kategorie poznawcze dzieci niesłyszących*, [w:] A. Żurek (red.), *Język a kultura*, t. 22, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, s. 117–132.
- Muzyka-Furtak E. 2015: *Wyrazy pochodne w słowniku dzieci z uszkodzeniami słuchu*, [w:] E. Muzyka-Furtak (red.), *Surdologopedia. Teoria i praktyka*, Harmonia Universalis, Gdańsk, s. 176–192.
- Muzyka-Furtak E. 2016: *Konstrukcje hipokorystyczne i augmentatywne w języku dzieci z głębokimi uszkodzeniami słuchu*, „Logopedia”, nr 45, s. 91–107.
- Muzyka-Furtak E. 2017: *Wykorzystanie metody gniazd słowotwórczych w terapii surdologopedycznej*, „Logopedia”, nr 46, s. 157–172.
- Nagórko A. 1998/2002: *Zarys gramatyki polskiej (ze słowotwórstwem)*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Nagórko A. 1999: *Słowotwórstwo poza słowotwórstwem*, „Prace Filologiczne” XLIV, s. 397–404.
- Nagórko A. 2003a: *Tendencje w sferze pragmatyczno-stylistycznej w służbie pragmatyki*, [w:] I. Ohnheiser (red.), *Komparacja współczesnych języków słowiańskich. Słowotwórstwo/nominacja*, Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej, Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Opole, s. 189–197.
- Nagórko A. 2003b: *Różnicowanie i unifikacja środków słowotwórczych w służbie pragmatyki*, [w:] I. Ohnheiser (red.), *Komparacja współczesnych języków słowiańskich. Słowotwórstwo/nominacja*, Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej, Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Opole, s. 217–233.

- Ochmann D. 2004: *Nowe wyrazy złożone o podstawie zdeintegrowanej w języku polskim*, Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Ochmann D. 2011: *Neologizmy kompozycyjne – chwyt reklamowy i ważna tendencja rozwojowa współczesnego słownictwa*, [w:] E. Badyda, J. Maćkiewicz, E. Rogowska-Cybulska (red.), *Słownictwo a media*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 121–126.
- Ochmann D. 2013: *Słownictwo najmłodszej polszczyzny*, [w:] E. Badyda, J. Maćkiewicz, E. Rogowska-Cybulska (red.), *Słownictwo w różnych odmianach języka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 153–164.
- Pastuchowa M. 2007: *O słownictwie z perspektywy leksykalnej*, [w:] A. Achtelek, J. Tambor (red.), *Sztuka czy rzemiosło? Nauczyć Polski i polskiego*, t. 1, Gnome, Katowice, s. 21–28.
- Pastuchowa M. 2010: *Rola nauczania słownictwa w kształtowaniu kompetencji językowej cudzoziemców*, [w:] A. Achtelek, M. Kita, J. Tambor (red.), *Sztuka i rzemiosło. Nauczyć Polski i polskiego*, t. 2, Gnome, Katowice, s. 9–16.
- Pastuchowa M. 2015: *Słownictwo czy słowotwórstwo? Wielonurtowość polonistycznych badań słownotwórczych w ćwierćwieczu 1989–2014*, „Język Polski” XCV, z. 1–2, s. 31–43.
- Pędzich B. 2012: *Jak powstaje socjolekt? Studium słownictwa parolotniarzy*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Piekot T. 2008: *Język w grupie społecznej. Wprowadzenie do analizy socjolektu*, Wydawnictwo Uczelniane Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Angelusa Silesiusa, Wałbrzych.
- Polański E. 1982: *Słownictwo uczniów*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- Przybylska R. 2006: *Schematy wyobrażeniowe a semantyka polskich prefiksów czasownikowych do-, od-, prze-, roz-, u-*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków.
- Porayski-Pomsta J. 2015: *O rozwoju mowy dziecka. Dwa studia*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa.
- Puzynina J. 2007: *Słownictwo – po dwudziestu pięciu latach*, [w:] H. Burkhard, A. Nagórko (red.), *Sprachliche Kategorien und die slawische Wortbildung*, Georg Olms Verlag, Hildesheim–Zürich–New York, s. 19–31.
- Rejter A. 2011: *Neologizmy w twórczości poetyckiej Agnieszki Osieckiej*, [w:] I. Borkowski (red.), *Po prostu Agnieszka. W 75 rocznicę urodzin Agnieszki Osieckiej. Studia i materiały*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, s. 189–213.
- Rogowska-Cybulska E. 2011: *Kreowanie relacji słownotwórczych w tekstach reklam*, [w:] E. Badyda, J. Maćkiewicz, E. Rogowska-Cybulska (red.), *Słownictwo a media*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 127–142.
- Rogowska-Cybulska E. 2013: *Słownictwo na usługach reklamy. Mechanizmy tekstowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Rogowska-Cybulska E., Badyda E. (red.) 2016: *Słownictwo języka mówionego i pisanego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Seretny A. 2011: *Kompetencja leksykalna uczących się języka polskiego jako obcego w świetle badań ilościowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Seretny A., Stefańczyk W. 2015: *Między gramatyką a słownikiem – słownictwo w perspektywie glottodydaktycznej*, „Postscriptum Polonistyczne”, nr 2, s. 45–61.
- Siudzińska N. 2016: *Formacje ekspresywne we współczesnym języku polskim (na przykładzie wybranych pospolitych nazw osobowych)*, BEL Studio, Warszawa.
- Skarżyński M. 1999: *Powstanie i rozwój polskiego słownictwa opisowego*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków.
- Skarżyński M. 2003: *Słownotwórcze gniazda odczasownikowe (charakterystyka wstępna)*, [w:] M. Skarżyński (red.), *Słownictwo gniazdowe. Historia, metoda, zastosowania*, Księgarnia Akademicka, Kraków, s. 137–155.
- Skarżyński M. 2004: *Wstęp*, [w:] M. Skarżyński (red.), *Słownik gniazd słownotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 3: *Gniazda odczasownikowe*, Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”, Kraków, s. VII–XIV.
- Skarżyński M. 2012: *Polskie słownictwo gniazdowe*, [w:] J. Sierociuk (red.), *Słownictwo słowiańskie. System i tekst*, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań, s. 91–99.
- Smółkowska T. 2001: *Neologizmy we współczesnej leksyce polskiej*, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków.
- Sokółska U. 2005: *Leksykalno-stylistyczne cechy prozy Melchiora Wańkowicza*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Stankiewicz J. 2006: *Wymiana prefiksów w derywacji odczasownikowej (na materiale gniazdowym)*, „Poradnik Językowy”, z. 10, s. 119–125.

- Szczyszek M. 2016: *Podobieństwa i różnice w wykorzystaniu środków słowotwórczych we współczesnej polszczyźnie mówionej i pisanej*, [w:] E. Rogowska-Cybulska, E. Badyda (red.), *Słowotwórstwo języka mówionego i pisanego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 35–52.
- Szpyra-Kozłowska J. 2000: *Słowotwórstwo bez morfemów, czyli o morfologii prozodycznej i formach uciętych*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” LVI, s. 59–78.
- Szymanek B. 2010: *A panorama of Polish word-formation*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin.
- Śmiech W. 1986: *Derywacja prefiksalna czasowników polskich*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Šehović A. (red.) 2018: *Zbornik radova. Osamnaesta međunarodna naučna konferencija Komisije za tvorbu riječi Međunarodnog komiteta slavista „Univerbacija/Univerbizacija u slavenskim jezicima”, Sarajevo, 4–7. aprila 2017*, Slavistički komitet, Sarajevo.
- Vogelgesang T. 2001: *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 1: *Gniazda odprzymiotnikowe*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków.
- Wanot M. 2011: *Słownictwo współnoodmianowe w słowotwórstwie gniazdowym*, [w:] B. Pędzich, D. Jedynak (red.), *Polskie dźwięki, polskie słowa, polska gramatyka (system – teksty – norma – kodyfikacja)*, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 145–154.
- Wanot-Miśtura M. 2013: *Paradygmaty słowotwórcze rzeczowników polskich. Opis gniazdowy*, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Waszakowa K. 1993: *Charakterystyka słowotwórczo-semantyczna rzeczowników z sufiksami obcymi we współczesnej polszczyźnie*, [w:] R. Grzegorzczkova, Z. Zaron (red.), *Studia semantyczne*, „Polono-Slavica Varsoviensia”, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 117–129.
- Waszakowa K. 1996: *Słowotwórstwo w gramatyce kognitywnej (problemy nominalizacji)*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” LII, s. 113–125.
- Waszakowa K. 2005: *Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Waszakowa K. 2015: *Pragmatyka słowotwórczego działania (kontynuacja myśli Marii Honowskiej o technikach stawiania się form słowotwórczych)*, „LingVaria”, nr 1(19), s. 99–108.
- Waszakowa K. 2017: *Kognitywno-komunikacyjne aspekty słowotwórstwa. Wybrane zagadnienia opisu derywacji w języku polskim*, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Waszakowa K. 2021: *Język w działaniu i działania na języku. Szkice semantyczno-słowotwórcze*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Waśkowski K. 2015: *Gniazda słowotwórcze w badaniach historycznojęzykowych (na materiale polskiej leksyki animalistycznej)*, [w:] D. Lipiński, K. Witczak (red.), *Badania diachroniczne w Polsce*, „Studia Indogermanica Lodziensia. Supplementary Series”, t. 4, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 97–112.
- Wiśnicki M. 2006: *O derywacji prefiksально-wymiennej w słowotwórczych gniazdach rzeczowników i przymiotników*, „Poradnik Językowy”, z. 10, s. 126–133.
- Wiśnicki M. 2009: *Derywacja prefiksalna wymienna w czasownikach polskich (w świetle danych gniazdowych)*, „LingVaria”, nr 1(7), s. 139–150.
- Wiśniewski M. 2013: *Podstawy strukturalnej charakterystyki współczesnych polskich formacji słowotwórczych*, „Slavia Meridionalis. Studia Slavica et Balcanica”, t. 13, s. 53–79.
- Wiśniewski M. 2014: *Uwagi o modelach derywacyjnych z formantami paradygmatycznymi*, [w:] M. Gębka-Wolak, J. Kamper-Warejko, A. Moroz (red.), *Leksyka języków słowiańskich w badaniach synchronicznych i diachronicznych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń, s. 149–167.
- Wiśniewski M. 2020: *Uwagi o modelach derywowania współczesnych polskich rzeczowników odprzymiotnikowych*, „Poradnik Językowy”, z. 7, s. 21–34.
- Wróbel H. 2001: *Gramatyka języka polskiego*, Od Nowa, Kraków.
- Zgółkova H. 1986: *Czym język za młodu nasiąknie...*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- Zgółkova H. 2018: *Świat w dziecięcych słowach*, Media Rodzina, Poznań.
- Ziemska E.A. 1992: *Słowoobrazowanie kak diejatielnośť*, Nauka, Moskwa.
- Zych A. 2004: *Paradygmat słowotwórczy jako jednostka badań konfrontatywnych*, [w:] P. Czerwiński, H. Fontański (red.), *Język rosyjski w konfrontacji z językami Europy w aspekcie lingwokulturoznawczym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, s. 129–141.

Summary

Synchronous structuralist word-formation methodology – the past of word-formation research or its permanent base?

Keywords: structuralism, word formation, pragmatics, speech therapy, psycholinguistics.

The article reflects on the evolution of Polish word-formation research conducted over the last two decades. The authors present the scope of using structuralist word-formation methodology to answer the question of its solidity. To this end, they analyse its conceptual framework, issues that are investigated and described in linguistics as well as the application of this methodology in interdisciplinary research.